

Artikel till Svenska Dagbladet, publicerad 26 februari 2021

Krav på intyg om vaccination kan ge oss frihet igen

Digitala intyg om vaccination mot covid-19 skapar nya möjligheter till rörelsefrihet igen. Möjligheten att fritt smitta andra är varken etisk eller bra för demokratin, skriver professor Gunnar Klein som är med i WHO:s expertgrupp.

Digitala lösningar för vaccinationsintyg gällande Covid-19 rycker allt närmare. WHO har startat ett projekt i vilket jag själv deltar som en av de internationella experterna. Det ska ge underlag till medlemsländerna att utforma globalt användbara intyg och den 4 februari fattade den svenska regeringen beslut om att till juni införa digitala vaccinationsintyg.

Samtidigt har debattörer med hänvisning till etik avvisat tanken på sådana intyg, t.ex. Anita Goldman i DN 2021-02-23 där hon argumenterar med hänvisning till artikel 7 i FNs konvention om medborgerliga och politiska rättigheter där det slås fast ”ingen får utan sitt fria samtycke utsättas för medicinska eller vetenskapliga experiment”. Vad nu detta har med saken att göra? Vaccineringen mot Covid-19 är inget vetenskapligt experiment. Prövning med samtycke har föregått godkännandet inför den massvaccination som nu är på gång i en stor del av världen. Hon talar vidare om samhällets ”formidabla tryck på den ovaccinerade individen”. Något sådant har inte syns till ens i det land, Israel där man faktiskt infört en del lättnader för de vaccinerade, t.ex. att gå på gym, i moské eller synagoga. Där finns visserligen en stark proteströrelse mot dessa ”orättvisor” som främst kommer från de som är vaccinmotsståndare eller som av religiösa vanföreställningar förnekar hela pandemin och skyddsåtgärder, se Nathan Sacher DN 2021-02-24.

Det finns flera bra anledningar till att diskutera etiska frågor kring smittspridning, vaccinationsintyg och den relaterade frågan om krav på testning med påvisande av virus eller antikroppar för olika situationer.

Men vaccinationsintyg är inte ett hot mot demokratin som Goldman påstår, tvärtom. De generella restriktioner som införts i alla länder mot att samlas i större grupper har förstås begränsat möjligheten att ses för politiska syften. Men vaccinationer, minskad samhällssmitta och att kunna visa att man inte bidrar till smittspridning är ju ett sätt att öppna upp igen för olika former av möten både allmänna och i partiers och gräsrotters slutna grupper.

Intyg innebär ingen inskränkning av friheten, de är bara en möjlighet. WHO beskriver två användningsområden. Information om vaccinationer är värdefullt för medicinskt bruk gällande egen hälsa. Vården behöver veta om och hur någon vaccinerats för att bestämma om kommande vaccinationer eller om nya symtom eventuellt är en biverkan.

Vaccinationsintygen kan också bidra till att avgöra sannolikheten för att nya sjukdomssymtom är orsakade av Covid-19. Så har kunskap om barnvaccinationer länge använts. Medicinska behov kan också uppstå när någon åkt till ett annat land, det är därför viktigt att vaccinationsintyg kan fungera globalt. I synnerhet inom EU har detta behov av gränsöverskridande lyfts.

Det andra syftet med vaccinationsintyg är att i vissa fall göra det möjligt för en vaccinerad individ att bevisa att man sannolikt inte är smittsam. Det kan eventuellt komma att gälla vid inresa till länder som har ingen eller mycket liten egen smitta. Det är visserligen kontroversiellt men kommer med stor sannolikhet tillämpas framöver i vissa fall. Observera att detta är inget som WHO i nuläget rekommenderar, mest för att man inte tror att det är ett effektivt sätt att stoppa smittan. Det finns en International Health Regulation som anger när WHO kan besluta om sådana åtgärder som man framför allt använt för att stoppa spridningen av Gula febern. De flesta länder är fria från sjukdomen och där potentialen att bli smittat igen finns kräver man vaccination för inresa. Den giltiga vaccinationen ska bevisas genom ett gult kort av WHO fastställd form med godkända vaccinatörer och vaccin. Klokt nog har man inte försökt använda sig av denna metod för alla möjliga smittsamma sjukdomar.

Det är dock knappast principiellt oetiskt att kräva att bara de som kan visa intyg om vaccination får inträde till ett land även om det är en drastisk åtgärd som bör användas med stor restriktivitet. Just nu tillämpar Sverige och flera andra länder i stället generella reseförbud för alla eller för dem som inte kan visa upp ett negativt virusintyg. Det senare är en högst osäker skyddsåtgärd då personer kan vara nysmittade och är mycket dyrare för de resande och diskriminerande mot dem som faktiskt är immuna.

Visst kan det bli fråga om inskränkningar i individens fria rörlighet vid val att avstå från vaccination – men varför ska dessa friheter vara överordnade andra krav som vår sociala gemenskap ställer på oss? Med ett utilitaristiskt synsätt kan man fråga vilka olika åtgärder som gör den största samlade nyttan för mänskligheten. Är det inte rimligt att ibland genom regler sätta stopp för den fria vilja som väljer att sprida smitta?

Det är en urgammal princip att det inte är acceptabelt att människor mot bättre vetande sprider sjukdomar. Därför har man infört karantän vid pest och kolera och därför har vi en smittskyddslag, nu förstärkt av pandemilagen.

Det är rimligt att vaccination normalt ska kräva samtycke men vi måste reflektera över vilka konsekvenser det kan bli om man väljer att inte vaccinera sig? Min vaccination kan ju också skydda andra från att bli smittade.

Hur kan man argumentera för att det inte ska spela någon roll? Är det oetiskt att kräva att de som ska arbeta med de mest sköra på våra särskilda boenden så långt möjligt ska minska risken att smitta? Man har krävt skyddsutrustning och hygien men kanske är det i längden bättre att endast tillåta de som är immuna att arbeta där man riskerar att ge andra en dödlig sjukdom. När jag började som läkare skulle vi visa att vi inte hade tuberkulos.

Egen immunitet kan uppnås efter genomgången sjukdom eller vaccination. Samlad kunskap säger nu att en mycket stor majoritet av dem som haft påvisad infektion också har tecken på immunitet och ytterst sällan återinsjuknar. Vaccinen som godkänts har en mycket hög skyddseffekt. Inget av detta ger en helt hundra procentig garanti för att inte kunna bli smittad igen och riskera att föra smitta vidare. Det räcker dock utmärkt att man kraftigt minskar risken. Därför bör vi överväga hur man kan använda vaccinationsintyg för att minska smittspridningen globalt, eller bara högst lokalt.

Den troligen betydligt mer omfattande användningen av vaccinationsbevis gäller situationer inom ett land.

Situationer där detta diskuteras är:

- Personer som ska arbeta i vissa miljöer, t.ex. med vård av särskilt sköra eller alla med nära personkontakt.
- Tillträde till publika arrangemang, kultur, idrott eller demokratiska debatter. Idag måste dessa begränsas av smittskyddsskäl.
- Helt privata miljöer, inför ett släktkalas, eller en privat dejt där man vill att de närvarande ska vara smittfria genom att visa varandra vaccinationsintyg. Vid sexuellt överförda sjukdomar har vi länge ansett att de som riskerar att smitta andra inte ska ha rätt att göra det.

Låt oss välkomna vaccinationerna och intyg om dessa och ha en seriös diskussion om hur de kan användas.

Gunnar Klein

läkare, immunolog och professor i eHälsa vid Örebro universitet, och med i WHO:s expertgrupp för Smart Vaccination Certificate